

SAMEN KOMEN TOT TAALSENSITIEF LESGEVEN AAN LEERLINGEN MET EEN ANDERE THUISTAAL

OP WEG NAAR MEER TAALSTERKE LEERLINGEN
DIE HET NEDERLANDS MINDER ERVAREN ALS EEN STRUIKELBLOK OM TOT LEREN TE KOMEN.

HOE ERVAAR JIJ EEN ANDERE TAAL?

Je hebt het vast zelf al meegemaakt, iets lezen in een vreemde taal die je niet volledig beheerst. De woorden die cruciaal zijn om de boodschap te vatten, begrijp je niet. Ik neem jullie even mee in de volgende ervaring.

Wat is de boodschap in de onderstaande zin?

We hebben *pjoel* niet enkel nodig om te kunnen *pertaaien* maar ook om de *sporkandij* op *zetapi* te kunnen *beswaffelen*. Een doordacht aanbod van *zetapipjoel* en common *pjoel* is belangrijk en dit binnen kwaliteitsvol *pjoelonderwijs*.

Ik help je even op weg:

pjoel = taal

pertaaien = communiceren

sporkandij = leerstof

zetapi = school

beswaffelen = begrijpen

common = alledaagse

Hoe leren we onze moedertaal?

En? Heb je de boodschap begrepen? Fijn! Jullie kregen hier meteen expliciet de betekenis van de woorden. Herinner je je nog dat je jouw moedertaal vooral leerde op een meer impliciete manier in een ruimere context? Maar op welke manier bied je nu kwaliteitsvol woordenschatonderwijs aan tweedetaalleerders, zodat nieuwe woorden beter beklijven en er een groter netwerk ontstaat in het woordgeheugen? Ook die vraag stelden wij ons als lagere school in hartje Antwerpen.

Er is al heel wat onderzoek gedaan naar kwaliteitsvol woordenschatonderwijs. In dit artikel lees je hoe wij in onze school de verbinding maakten tussen een kritische selectie van literatuur/theorie, onze schoolvisie en onze praktijk. Om zo te komen tot:

- een schooleigen visie op woordenschatonderwijs NT2 (Nederlands als tweede taal)
- taalsterkere leerlingen die de taal niet meer ervaren als struikelblok om tot leren te komen.

Waarom een sterke schoolvisie op woordenschatonderwijs NT2?

Onze school is gelegen aan het park Spoor Noord in Antwerpen. Elke leerling is welkom en we hebben oog voor de meest kansarmen in onze samenleving. We zijn een VLP school (Vrij Lassaliaans Perspectief) en volgen de visie van Delasalle die o.a. staat voor onderwijs aan de meest kwetsbaren. We hebben niet enkel een hoog aantal leerlingen waarvan de thuistaal niet het Nederlands is, er is ook een hoog aantal leerlingen met een lage SES (Sociaal Economische Status). De buurt wordt gekenmerkt door veel in- en uitstroom van inwoners waardoor de school ook veel Anderstalige Nieuwkomers heeft.

Uit onderzoek (Hart en Risley) blijkt dat vierjarigen met een lage SES op die leeftijd een armer taalaanbod kregen dan hun leeftijdsgenoten met een hoge SES. Respectievelijk 13 miljoen woorden tegenover 42 miljoen woorden. Per uur betekent dat voor vierjarigen met een lage SES gemiddeld 616 woorden en met een hoge SES 2153 woorden.

Daarnaast beheersen vierjarigen met een andere thuistaal 2000 woorden minder in het Nederlands dan hun leeftijdsgenootjes die het Nederlands hebben als thuistaal. Bij elfjarigen gaat het om een verschil van 6000 woorden. Voor zaakvakken wil dat zeggen dat die leerlingen met een andere thuistaal, maar de helft van het aantal woorden beheersen dan hun leeftijdsgenoten die het Nederlands als eerste taal hebben. Ook de PISA resultaten van 2015 geven hier geen verbetering weer.

We stellen vast dat de meeste van onze leerlingen zowel een andere thuistaal, als een lage SES hebben. Deze context maakt dat taalontwikkeling een belangrijke uitdaging is voor de leerlingen, de ouders en de leerkrachten.

Uit een teambevraging bleek dat 93% van de leerkrachten aangeeft dat leerlingen het moeilijk hebben met taalbegrip en woordenschat. Leerlingen ervaren dat de taal een struikelblok kan zijn bij het uitvoeren van taken. Ouders geven aan dat ondersteuning bij huiswerk moeilijk loopt omwille van de taal. Vanuit de overheid (OK) dienen scholen een sterk talenbeleid te voeren op maat van de school. Ook het leerplan geeft doelen aan voor woordenschatontwikkeling, alsook vier rijke ervaringskansen (zelfstandig spelen/leren, geleid spelen/leren, begeleid exploreren en leren, ontmoeten). Voor ons als team was er voldoende urgentie en draagvlak om hiermee aan de slag te gaan.

SES	Woorden per uur
Lage SES	616 woorden/u
Gemiddelde SES	1251 woorden/u
Hoge SES	2153 woorden/u

Bij goed taalvaardigheidsonderwijs zou de kloof in woordenschat moeten gedicht worden tegen het vierde leerjaar. Deze cijfers geven het tegendeel weer, de verschillen worden groter

leeftijd	eentalige Nederlanders	tweetalige Turken/Marokkanen
vierjarigen	3000	1000
vijfjarigen	3800	1800
zesjarigen	4500	2600
zevenjarigen	5200	3400
achtjarigen	6000	4200
negenjarigen	8500	5000
tienjarigen	11000	6000
elfjarigen	14000	8000
twaaalfjarigen	17000	10000

uit 'Nederlands als tweede taal in het basisonderwijs' 2020
Omvang van de receptieve NL woordenschat van NT1- en NT2-verwervers in het basisonderwijs.

Waarmee hebben jouw leerlingen het moeilijk?

-93,1% taalbegrip en woordenschat
-69% taalbeschouwing
-62,1% mondelinge vaardigheden
-55,2% schrijven en spelling
-51,7% leesvaardigheid

Wat nemen we mee uit literatuur en theorie?

In verschillende bronnen over 'Woordenschat/taalbegrip NT2' ontdekten we dat regelmatig dezelfde zaken terugkwamen. We besloten dan ook unaniem om volgende zaken mee te nemen in het traject en uit te proberen in onze praktijk:

De drie principes van woorden leren

Aanvankelijk gaan taalleerders zaken labelen. In het voorbeeld zie je dat alles in die categorie benoemd wordt als bal. Later gaan ze categoriseren. Een onderscheid maken tussen verschillende ballen.

Vervolgens wordt er een woordennetwerk opgebouwd.

Krachtige taalleeromgeving

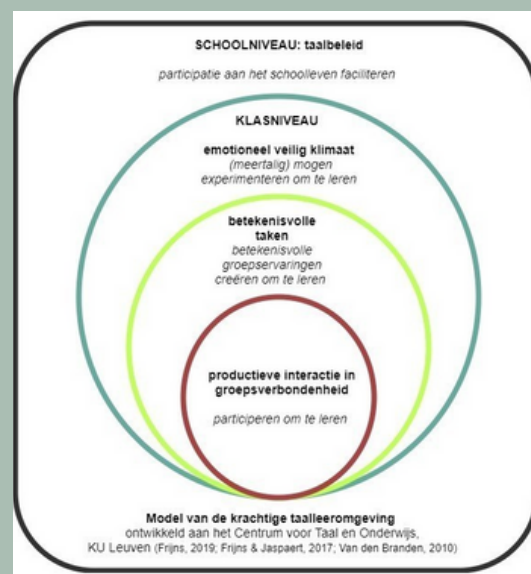
Een *emotioneel veilig klimaat* is cruciaal om tot leren te komen, in alle vakken. Als leerkracht dienen we een veilige omgeving te bieden die de leerlingen ruimte geeft om tot exploratie over te gaan. In die omgeving moet er plaats zijn voor geloof in leergroei van de leerlingen en voor aanmoediging om te experimenteren, alsook kansen te geven om ook iets in te brengen. Daarnaast is verbondenheid met anderen belangrijk om zich goed te voelen. En tot slot: het inzetten van de thuistaal als meerwaarde zien.

Betekenisvolle taken:

Doelgericht, motiverend, functioneel (dit kan zowel fictief als niet-fictief) en volgens de noden van de leerlingen. Geef taalruimte, spreekruimte. Kies doordacht materialen en wees kritisch met handleidingen.

Productieve interactie in groepsverbondenheid:

Inzetten van coöperatieve werkvormen, interactie leerling-leerkracht, stellen van open vragen, parafraseren, herhalen/vastzetten,

Het netwerk-woordgeheugen vergroten

Om woordenschat uit te breiden slaan we concepten op in ons netwerk. Dit aan de hand van betekenisvolle relaties. Kinderen hanteren vooral contextrelaties, ze bouwen categorieën op. Vandaar dat woorden best niet los aangeboden worden maar in een context, in relatie met. Hoe groter het netwerk, hoe gemakkelijker kinderen woorden opslaan. Het is de taak van de leerkracht om kansen te geven om grote, betekenisvolle netwerken op te slaan. Ik verwijs hier even naar de opdracht in het begin van het artikel. Heeft jouw netwerk jou geholpen om de inhoud te begrijpen of net niet?

Hoe woorden selecteren?

Volgende vragen moeten we ons als leerkracht stellen:

Sluit het woord aan bij de *context/het thema* waar je mee bezig bent? Is het een *kernbegrip* voor de les? Is het een *nuttig* woord (bv instructietaal)? Is het een *laag-frequent* voorkomend woord? Is het *onbekend voor de groep*? Wordt het vanuit de context verklaard? Wat zegt het *leerplan*? Kan je er *nieuwe inzichten* mee verwerken?

Beperk het aantal woorden, kies doordacht en ga kritisch om met handleidingen.

Het viertaktmodel van Verhallen:

voorbewerken

semantiseren

consolideren

controleren

Tijdens het **voorbewerken** tracht je de leerlingen te motiveren voor het onderwerp. Of leerlingen brachten het onderwerp zelf aan. Je activeert hier ook hun voorkennis. Als we kijken naar het model van de krachtige taalleeromgeving kan hier ook ingezet worden op coöperatieve werkvormen waardoor leerlingen van elkaar leren over het onderwerp en niet enkel van de leerkracht. Iets doen met taal is belangrijker dan wat ze erover weten. Deze fase mag niet te lang duren. Het doel is om woorden aan te haken in het netwerk.

In de volgende fase van het **semantiseren** worden de woorden verduidelijkt. Dat kan op drie manieren:

1. Ze leren een label bij bepaalde woord, dit kan non-verbaal, verbaal met een synoniem of door netwerkuitbreiding.
2. Ze breiden de kennis uit doordat de leerkracht bij een woord dat ze al kennen bepaalde betekenisaspecten toevoegt. Hier kan een leerlijn zichtbaar zijn van onderbouw tot bovenbouw.
3. Hier leren ze nieuwe woorden, bouwen ze kennis op én leren de onderlinge relaties. Dit door uitbreiden, uitleggen of uitbeelden.

De leerlingen krijgen niet enkel inzicht in de woordbetekenissen maar ook in de betekenisrelaties. Woordenschatroutines en grafische modellen (cfr. 'Op woordenjacht' van Duerings J e.a.) kunnen hierbij helpen. Zoals bijvoorbeeld de thematafel, de praatplaat, de woordposter, het woordenschatmonster, de woordenparaplu, de woordentrap enz... .

Tijdens het **consolideren** worden de woorden op verschillende manieren ingeoefend. Hier kunnen ook de grafische modellen en de woordenschatroutines terug aan bod komen in coöperatieve werkvormen. Rekening houdend met het model van de krachtige leeromgeving is het belangrijk doordacht te kiezen voor betekenisvolle werkvormen en taken voor jouw groep. Ieder woord moet minstens zeven keer aan bod gekomen zijn alvorens het beklijft. Bied daarom verschillende oefenmomenten aan en vooral sprekend.

Controleren hoeft niet bepaald de laatste fase te zijn. Doorheen de andere fases observeer je ook al de leerlingen en geef je ook feedback ter ondersteuning. Niet enkel productevaluatie is belangrijk ook evalueren tijdens het proces is belangrijk. Ook hier kunnen dezelfde coöperatieve werkvormen en betekenisvolle taken ingezet worden.

Hoe gingen we hiermee aan de slag op onze school?

Bij aanvang van het traject in het kader van het talenbeleid vormde ik een kleine focusgroep, een leidende coalitie (cfr. verandermodel van Kotter). Belangrijk was het gezamenlijke doel scherp te krijgen alsook de sterktes van eenieder in deze groep te zien. Deze groep deed het vooronderzoek, waaronder een duidelijk zicht krijgen op wat een talenbeleid dient in te houden vanuit literatuur en het OK. We onderscheidden 5 bouwstenen binnen een talenbeleid: taalontwikkeling bevorderen, taal in andere vakken, meertaligheid, evalueren en ouderbetrokkenheid.

We verzamelden volgende data:

- literatuur en theorie (zie bibliografie)
- leerlingobservaties/-resultaten
- teambevraging opgesteld aan de hand van bevragingen van CTO Leuven
- inspectieverslag
- schoolvisie
- input pedagogisch begeleider taalontwikkeling

Zo kwamen we tot een verfijnde teamgedragen focus, namelijk 'taalontwikkeling bevorderen: woordenschat/taalbegrip NT2'. Belangrijk hierbij was om bij iedere stap het team mee te nemen alsook kansen tot inspraak/input te geven tijdens personeelsvergaderingen, studiedagen maar ook tijdens informele gesprekken. Van bij het begin werd het traject alsook het inhoudelijke stap voor stap gevisualiseerd in de leraarskamer. O.a. ook good practises en materialen.

Het jaar daarop werd de focusgroep uitgebreid naar een werkgroep met leden uit verschillende geledingen. Het was ook belangrijk input te hebben vanuit de AN-werking (taalbad anderstaligen). Tijdens een eerste werkgroepvergadering toetste ik af hoe iedereen in de werkgroep stond. Met welke intentie namen ze deel aan deze werkgroep? Aan de hand van Sociocratie 3.0 (zie 'Sociocratie 3.0' van Cumps J.) ging ik aan de slag. Het doel (de driver) werd samen verder scherpgesteld. Ook werden mogelijke bezwaren meegenomen, werd afgetoetst of alle rollen aanwezig waren en werd nagegaan welke expertise we reeds wel of niet in huis hadden. Een pedagogisch begeleider taalontwikkeling gaf ons van aan de zijlijn de ontbrekende input vanuit haar expertise.

Eens de neuzen in dezelfde richting konden we, aan de hand van de data-verzameling van het jaar voordien, het traject verder vormgeven met onder andere de voorbereiding van twee studiedagen. We stelden een uitrolplanning op die gaandeweg aanpasbaar was. In de ontwikkeling van de innovatietheorie ontdekte ik dat implementatietrajecten immers geen mechanisch karakter meer hebben, maar dynamisch, cyclisch en organisch zijn met ruimte voor interactie en regelmatige reflectie en bijsturing indien nodig (cfr. 'Model duurzaam implementeren' van März V.).

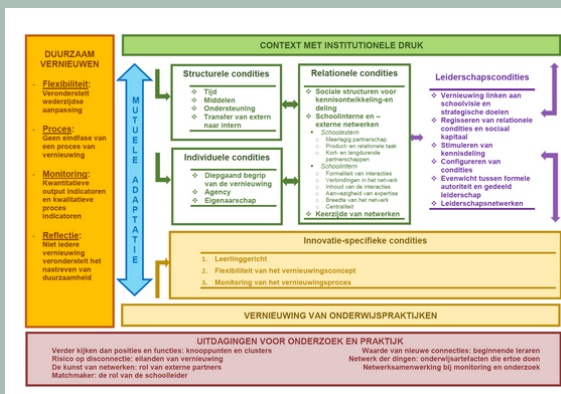
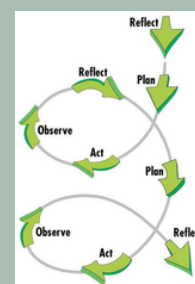
"Alleen ga je sneller, maar samen kom je verder"

Driver:

Het leerrendement van onze tweedetaalleerders met een lage SES, is te laag wat hun schoolloopbaan op korte en langere termijn hypothekeert. We hebben nood aan een gedragen schoolvisie op taalonderwijs en het uitbreiden en verdiepen van onze vaardigheden op vlak van didactiek NT2 zodat we maximaal kansen creëren voor het verhogen van het leerrendement van onze leerlingen."

Verandermodel van Kotter

Duurzaam implementeren van März V.

Tijdens de tweede studiedag was er dan ook ruimte om vrijblijvend good practices te delen, met aansluitend een reflectiemoment in heterogene groepen. ‘Wat heb je gezien en wat neem je eventueel mee naar je eigen praktijk?’ was de vraag voor ieders pitch. Door het vrijblijvend en laagdrempelig te houden was er geen druk. Het was een succes, we kregen een tiental diverse praktijkvoorbeelden te zien, zelfs ook een interview met leerlingen. De collega’s werden gerespecteerd in hun eigen leerkrachtenstijl. De reflectiemomenten stimuleerden tot leren van elkaar, alsook om effecten te delen. Er was ook ruimte voor waardering en feedback.

- kansen tot gezamenlijk vormgeven van lesactiviteiten a.h.v. het viertaktmodel.
- kansen tot hospiteren over de klas- en leerjaargrenzen heen
- kansen tot gezamenlijk realiseren van lesactiviteiten, reflecteren en bijsturen

The diagram illustrates the seven phases of involvement in CBAM, structured as a staircase ascending from bottom-left to top-right. A diagonal line on the left side categorizes these phases into four levels of involvement:

- Niet Gerelateerd** (Not Related): Phase 0.
- Zelfbetrokkenheid** (Self-involvement): Phases 1 and 2.
- Taakbetrokkenheid** (Task involvement): Phases 3 and 4.
- Impactbetrokkenheid** (Impact involvement): Phases 5 and 6.

Each phase is represented by a grey rectangular block with a corresponding question to its right:

- 0. bewustwording**: Ben ik er in geïnteresseerd?
- 1. informatie**: Wat is het?
- 2. persoonlijke betrokkenheid**: Wat betekent het voor mij?
- 3. beheersing**: Ga ik het kunnen?
- 4. consequenties**: Wat zijn de effecten?
- 5. samenwerking**: Hoe doen anderen het?
- 6. herziening**: Kan ik het verbeteren?

Wat zien, horen, voelen we?

Uit interviews met leerlingen:

- er is meer leerplezier
- we krijgen meer spreekkansen
- leren van en met elkaar tijdens coöperatieve werkvormen en concrete materialen vinden we fijner en leerrijker.
- er is ruimte voor de thuistaal doordat we aan een medeleerling een vertaling mogen vragen.
- het tussendoor op een speelse manier herhalen (consolideren) van de woordenschat en het visualiseren ervan, helpt ons om de woorden vast te zetten in ons woordgeheugen wat maakt dat ons woordgeheugen vergroot.

Leerkrachten geven volgende zaken aan als meerwaarde:

- kritisch kijken naar woordenschat in methodes
- kijken naar wat leerlingen nodig hebben en/of aanbrengen vanuit hun leefwereld
- samen lesarrangementen uitwerken aan de hand van het viertaktmodel met woordenschatroutines en grafische modellen
- samen doordacht kiezen voor coöperatieve werkvormen
- samen lessen realiseren, observeren en erover reflecteren
- ervaren dat ze hun eigen leerkrachtcompetenties verder ontwikkelen en elkaars talenten gaan benutten.
- thematisch werken gedurende een periode is voor onze leerlingen een succesverhaal.

Op schoolniveau ontstaat er stilaan een teamgedragen doordachte onderbouwde schoolvisie op woordenschatonderwijs NT2.

Met dank aan:

- Lagere school Sint-Henricus Antwerpen, het ganse team, leerlingen en ouders
- Odisee co-hogeschool Campus Brussel - BanaBa schoolontwikkeling en medestudenten
- Pedagogisch begeleider taalontwikkeling DSKO voor de input tijdens een nascholing en aan de zijlijn

Bibliografie:

- Centrum voor taal en onderwijs (CTO) Leuven: <https://www.arts.kuleuven.be/cto>
- Coenen, J. (2010) Zien is snappen.
- Coenen, J. (2010) Woorden in prenten
- Cumps, J. (2018) Sociocratie 3.0
- De Vries, S. ea (2016) Lesson Study
- Duerings, J. ea (2011) Op woordenjacht
- Frijns, C. (2019) Vliegtuigklas
- Jaspaert, K. en Frijns, C. (2017) Taal leren.
- Kotter, J. (2016) Our iceberg is melting
- Kramer, J. (2020) Deep democracy
- Kuiken, F. en Vermeer, A. (2020) Nederlands als tweede taal.
- Schiepers, M. ea (2020) Volop taal
- SONO-onderzoek. Steunpunt Onderwijs onderzoek Leuven. <http://steunpuntsono.be/>
- Van der Donk, C. en van Lanen, B. (2019) Praktijkonderzoek in de school.
- Van Den Branden, K. () Taalbeleid in de basisschool.
- Vanhoof, J. en Van Petegem, P. (2017) Doeltreffend schoolbeleid.
- Verbiest, E. (2014) Leren innoveren
- Verdonschot, S. en Stevens, D. (2021) Impactonderzoek

Nagelbijtend doe ik maar wat
En vraag ik me af...
Doe ik het zoals het moet?
En sta ik steeds weer versteld
Roeiend door die woorden
Lopend door die taal
Aandachtig tot het eind
Naai ik een netwerk woorden, al
Dansend lerend met anderen
Struikelend soms...
Fouten maken mag

We hebben *pjoel* niet enkel nodig om te kunnen *pertaaien* maar ook om de *sporkandij* op *zetapi* te kunnen *beswaffelen*. Een doordacht aanbod van *zetapipjoel* en *common pjoel* is belangrijk en dit binnen kwaliteitsvol *pjoelonderwijs*.

"Haast u langzaam"

We mogen concluderen dat:

- leerlingen meer plezier hebben in het samen leren van taal, woorden beter beklijven, er een woordennetwerk gevormd wordt in het geheugen, leerlingen hun woordgeheugen inzetten in andere vakken...
- leerkrachten hun competenties versterken tijdens het samen vormgeven en realiseren van activiteiten met coöperatieve werkvormen, er spontaan afgestapt wordt van het vaste uurrooster, er op verschillende momenten ruimte is voor herhaling op een speelse manier, de modellen ook stilaan worden ingezet in andere vakken...

Het traject is nog volop lopende en voor ons niet eindig. We zullen gaandeweg verder reflecteren en bijsturen waar nodig. Niet enkel de leerlingen groeien, ook wij als team.